

УДК 338.124.4

*Р. В. Михайлов,
аспірант кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин,
Інститут міжнародних відносин, Київський національний університет імені Тараса
Шевченка*

МОДЕРНІЗАЦІЯ РЕГУЛЯТОРНОГО АРСЕНАЛУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СТРАХОВОГО РИНКУ В ПОСТКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Стаття розглядає зміни в підходах до регулювання та нагляду за страховим ринком ЄС, що сталися після світової фінансової кризи 2007—2008 років, та виокремлює заходи, що були вжиті з метою мінімізацію втрат та упередження можливих негативних наслідків майбутніх фінансових диспропорцій.

Article examines the changes in approaches to regulation and supervision by the EU insurance market, which occurred after the global financial crisis of 2007—2008 and identifies measures that have been taken to minimize losses and prevent possible negative impacts of future financial imbalances.

Ключові слова: страхування, європейський страховий ринок, регуляторний арсенал, регулювання європейського страхового ринку.

Key words: insurance, the European insurance market, regulatory arsenal, regulation of European insurance market.

ВСТУП

Світова економічна криза суттєво вплинула на економічні відносини країн ЄС, в першу чергу, змінивши інтенсивність та певною мірою структуру торгівлі товарами та послугами, а також потоків капіталу.

Аналіз причин і наслідків світової фінансової кризи 2007—2008 рр., негативний вплив якого повною мірою відбився на діяльності глобальних фінансових інститутів, до числа яких належать і найбільші учасники світового страхового ринку, показав, наскільки залежна фінансова система від правил її регулювання, тому існує необхідність вироблення нових правил наднаціонального регулювання світового фінансового ринку.

Фінансова криза різко оголила недоліки економічної політики ЄС. Європа потребує інституційних реформ, покликаних допомогти уникнути фактори, що викликають істотний дисбаланс в макроекономіці в майбутньому.

Вивченню теоретичних основ регуляторного впливу по відношенню до страхового ринку та його суб'єктів, зокрема, займалися західні

вчені, серед яких: Девід Куммінс, Ван Росум, І. Хользмюллер, М. Грейс, С. Харінгтон, Г. Дікінсон, С. Шюттер, М. Елінг та інші. На інституційному рівні питаннями розвитку та вдосконалення пруденційного нагляду за страховою діяльністю серед європейського співтовариства займаються: Європейський орган з регулювання страхової діяльності та діяльності з недержавного пенсійного забезпечення (EIOPA), Європейська федерація зі страхування (CEA), Міжнародна асоціація страхового нагляду (IAIS).

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної статті є висвітлення основних змін у підходах до регулювання страховим ринком ЄС, що сталися після фінансової кризи 2007—2008 років. У дослідженні були використані такі наукові методи: порівняння, аналізу, дедукції, групування, узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

На сьогоднішній день результати дослідження, проведеного Європейським органом з

регулювання страхової діяльності та діяльності з недержавного пенсійного забезпечення — ЕІОРА (European Insurance and Occupational Pensions Authority), говорять про те, що приблизно 10 відсотків європейських страхових компаній, підданих так званим стрес-тестам, не мають у своєму розпорядженні достатній капітал, щоб подолати можливу важку економічну ситуацію. Ще вісім відсотків зі страховиків, що проходили тести виявилися нездатні впоратися з можливими інфляційними ризиками. Результати тестів показали, що через недостатність капіталу страховим компаніям у разі економічних труднощів може не вистачити 4,4 мільярда євро, а через інфляційні ризики (якщо зростання цін змусить центробанки підвищити базові ставки), — 2,5 мільярда євро [1].

У той же час, як відзначають в ЕІОРА, страхова галузь країн Європи в цілому здатна протистояти економічним потрясінням. Загалом тести пройшли 221 страхова компанія. На частку зазначених фірм припадає близько 60 відсотків всього страхового ринку країн ЄС, а також Ісландії, Ліхтенштейну, Норвегії та Швейцарії [2].

Європейська влада приблизно десять років прагнула провести реформу фінансового регулювання в союзі, зокрема, щоб уніфікувати правила роботи на ринках та посилити кооперацію між фінансовою владою окремих країн. Глобальна фінансово-економічна криза, що вибухнула через "погані" активи (облігації, що були забезпечені неякісною іпотекою в США, але вже мають високі рейтинги), серйозно вдарила по банках, пенсійних фондах, страховиках, ринках цінних паперів та по економіках країн в цілому. Це підштовхнуло Європейську владу до активних дій та прийняття відповідних рішень.

Близько року керівництво ЄС працювало над створенням нової структури фінансового регулювання (масштабна реформа фінансового контролю), і в кінці листопада 2009 року вона знайшла законодавчу основу.

Саме фінансове законодавство ЄС зазнало істотних змін, які дозволять регуляторам виявляти на ранній стадії і ліквідувати системні ризики, а також ефективно усунути екстрені ситуації, конфлікти і суперечності, які час від часу виникають серед наглядових органів.

В основу проекту реформи лягли пропозиції колишнього голови центрального банку Франції і директора-розпорядника МВФ Жака де Лароз'єра, а також Ради міністрів фінансів і економіки країн Європейського економічного співтовариства (ЕКОФІН) [3]. Нова структура

включає створення Європейської Ради з системних ризиків (European Systemic Risk Board (ESRB)), Європейської системи фінансових наглядачів (European System of Financial Supervisors (ESFS)) та Європейського органу із регулювання страхової діяльності та діяльності з недержавного пенсійного забезпечення (European Insurance and Occupational Pensions Authority (ЕІОРА)).

Загалом реформу було зведено до створення двох груп наглядових органів, які слідкують за роботою фінансової системи і попереджають про ранні ознаки можливої кризи.

Перша група нагляду була сформована з центральних банків країн-членів ЄС та регуляторів фінансових ринків, які є наглядовим органом — Європейська рада з системних ризиків [4].

Рада займається загальним моніторингом стану фінансової системи ЄС і попереджає Єврокомісію про будь-які, навіть незначні ознаки, які можуть свідчити про кризу, що насувається.

Повноваження Європейської ради по системним ризикам дуже обмежені. Рада може лише попереджати зародження нових криз, а також давати рекомендації національним регуляторам. Фактично їх можна ігнорувати, оскільки ніяких санкцій за їх недотримання не передбачено.

Таким чином, можливості впливу нового агентства не поширюються щодо винесення публічного обговорення, хоча не виключено, що на державу буде чинитися політичний тиск на рівні урядів країн-членів Євросоюзу.

Друга група наглядових органів — Європейська система фінансових спостерігачів (European System of Financial Supervisors, ESFS) — складається з національних європейських фінансових регуляторів країн-членів ЄС та трьох нових європейських наглядових агентств, відповідальних за здійснення нагляду за діяльністю банків, фінансових компаній, страхових компаній та пенсійних організацій. Ця група здійснює контроль за виконанням загальноєвропейських банківських правил, а також за прийняттям екстрених антикризових заходів. Крім того, друга група нагляду виступає посередником між центральними і місцевими регуляторами.

Передбачається, що нові агентства отримають право видавати приписи національним наглядовим органам, вказівки яких повинні бути виконані протягом десяти днів. У разі невиконання приписів нових європейських наглядових органів буде вживати заходи Європейська комісія.

Також в рамках реформування наглядових органів фінансової системи Європейського Союзу створено Європейський орган із регулювання страхової діяльності та діяльності з недержавного пенсійного забезпечення (European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA)), діяльність якого направлена на підтримку стабільності фінансової системи, прозорості ринків небанківських фінансових послуг а також захист прав споживачів страхових послуг.

Що стосується Європейського органу зі регулювання страхової діяльності та діяльності з недержавного пенсійного забезпечення, то його основними завданнями визначені:

1) покращення захисту споживачів фінансових послуг, відновлення довіри до фінансової системи;

2) запровадження надійної та ефективної системи регулювання та нагляду з урахуванням різних інтересів усіх держав-членів та різний характер фінансових інститутів;

3) сприяння підвищенню гармонізації та узгодженості у застосуванні правил для фінансових установ та ринків у Європейському Союзі;

4) посилення контролю за діяльністю транскордонних груп;

5) сприяння забезпеченню координації при здійсненні наглядової діяльності Європейським Союзом [4].

Варто наголосити, що зміни щодо наглядової структури ЄС мають розглядатися як наднаціональні адміністративно-організаційні реформи, які розроблені для вдосконалення законодавства країн-членів ЄС та спільних дій.

Слід зазначити, що попередником нової системи регулювання страхової діяльності в рамках Європейського співтовариства стояла так звана Директива Solvency I, що слугувала основним керівним механізмом у процесі нагляду за діяльністю страхових компаній в рамках ЄС.

При чому необхідності переходу до більш прогресивної системи Solvency II слугували недоліки першої системи, серед яких [5]:

1) підхід, заснований переважно на факторах, що не враховують індивідуальних ризиків компаній;

2) не приймається в розрахунок взаємозалежність активів і зобов'язань;

3) відсутність мотивації у підтримці ризик-менеджменту;

4) нормативні вимоги не скоординовані з внутрішніми корпоративними підходами до ризик-менеджменту.

Використовувана модель Solvency I враховувала лише страховий ризик при визначенні вимог до капіталу страховика. Інші ризики, такі як ринковий і кредитний, не враховуються. Крім того, режим Solvency I має певні обмеження щодо врахування перестраховування для зниження вимог до капіталу.

З метою ліквідації цих недоліків та розвитку європейського комунітарного страхового ринку була розроблена і впроваджена наступна Директива Європейського Союзу Solvency II, яка була прийнята Європейським Парламентом 22 квітня 2009 року та була направлена до Ради Міністрів 5 травня 2009 року. За текстом даного документа датою імплементації цієї Директиви є 1 січня 2013 року, після якої відбудуться зміни у існуючому режимі достатності капіталу, хоча вже у своєму звіті за 2011 рік EIOPA вказує на те, що такі правила будуть реалізовуватися, починаючи з 01 січня 2014 року [6].

Метою Другої директиви по платоспроможності є перегляд Європейської системи контролю за страховими компаніями. Тобто Solvency II — це фундаментальний перегляд режиму достатності капіталу в галузі страхування Європейського Союзу. Основною метою є створення загальноєвропейських вимог до капіталу та стандартів управління ризиками, які будуть застосовуватись замість вимог Solvency I.

Під дію Solvency II будуть підпадати усі страхові та перестрахові компанії з валовим доходом страховика більшим ніж 5 мільйонів євро або технічними резервами більшими ніж 25 мільйонів євро. Встановлення більш жорстких вимог достатності капіталу та ризик-менеджменту сприятиме зменшенню ризиків неплатоспроможності страховика, збитків споживача та дестабілізації ринка.

Вимоги до платоспроможності будуть більш складними, ніж це представлено в рамках Solvency I. Чинні вимоги до платоспроможності сконцентровані на зобов'язаннях страхової компанії. Solvency II також концентрує увагу на активах страхової компанії. Страховики будуть зобов'язані враховувати ринковий ризик (ризик зниження вартості інвестованих активів страховиків), кредитний ризик (ризик неплатоспроможності третьої особи) та операційний ризик (системний ризик).

Необхідно зауважити, що Solvency II складається з трьох основних компонентів (так званих "стовпів (pillars) системи") [6].

Компонент I. Найявність достатніх фінансових ресурсів: застосовується до всіх компаній

та складається з основних кількісних вимог до власних коштів, технічних резервів, розрахунку вимог до капіталу відповідно до Solvency II (фактична маржа платоспроможності — the Solvency Capital Requirements — SCR та нормативна маржа платоспроможності — Minimum Capital Requirements — MCR). Фактична маржа платоспроможності (SCR) — це ключова вимога до платоспроможності, яка ґрунтується на оцінці ризиків. Solvency II встановлює два методи для оцінки нормативної маржі платоспроможності: стандартна європейська формула та внутрішня модель, яка самостійно розроблена компанією. Фактична маржа платоспроможності буде охоплювати всі типи ризиків страховика або перестраховика та методики зниження ризиків. Нормативна маржа платоспроможності — це мінімальний рівень платоспроможності. Якщо у компанії маржа платоспроможності стає нижчою нормативного рівня, це зумовлює відкликання ліцензії.

Компонент II. Наявність адекватної системи управління: передбачає ефективну систему ризик-менеджменту та перспективне виявлення ризиків за допомогою власної оцінки ризиків та платоспроможності.

Перегляд процесу нагляду: загальна діяльність компетентного органу щодо здійснення нагляду за страховими та перестраховими компаніями щодо дотримання вимог Директиви ЄС та виявлення тих організаційних або фінансових слабких місць, які несуть збільшення рівня ризику для страхувальників.

Компонент III. Вимоги до звітності та системи розкриття інформації — компанії мають збільшити кількість інформацій, яка буде доступна споживачам. Це допоможе підтримувати дисципліну на ринку та забезпечить стабільність страховиків та перестраховиків. Крім того, компанії мають включати більше інформації до звіту, який надається наглядовому органу.

Крім того, Solvency II регулює питання спроможності наглядового органу здійснювати нагляд у групах, гарантуючи, що ризики, для групи компаній не будуть недооцінені, та сприятиме співробітництву між регуляторами.

Серед плюсів Директиви Solvency II є наступні:

- 1) заснований на принципах підхід до здійснення контролю, основний фокус на ризик-менеджмент;
- 2) підхід, що узгоджений з ринком до оцінки активів і зобов'язань;
- 3) вимоги до капіталу залежать від профілю ризиків компанії;

4) більш серйозні вимоги до наданої інформації.

Враховуючи те, що режим Solvency I не враховував, що компанії можуть постраждати внаслідок ризику природних катастроф або ринкового ризику, ці ризики враховані стандартом Solvency II, що може привести до значного збільшення вимог до платоспроможності капіталу (SCR). З іншого боку, добре диверсифікований портфель активів і пасивів може викликати ефект диверсифікації, що призводить до зниження SCR.

Перехід на Solvency II є переходом до економічної, побудованої на ризику моделі регулювання: цей проект не тільки має на меті вдосконалити техніку ризик-менеджменту страховиків, він також повинен створити умови, які більш точно відображали б ризики, які створюють страховики.

Даний підхід включає в себе складові попередньої концепції платоспроможності, але також передбачає і вивчення перспектив фінансового стану компанії на основі оцінки різних факторів, у тому числі і тих, що не мають грошового вираження. Для відстеження абсолютної платоспроможності страхової компанії, органи страхового нагляду повинні мати у своєму розпорядженні велику різноманітність різних інструментів.

Слід зазначити, що платоспроможність, в нашому розумінні, означає здатність страхової компанії (організації), завдяки відповідності комплексу нормативних вимог, своєчасно виконувати свої грошові зобов'язання.

Отже, особливістю нової системи є зміна підходу до оцінки платоспроможності. Згідно обговоренням, платоспроможність страхової компанії повинна визначатися на основі індивідуальних ризиків, притаманних конкретному страховику.

У зв'язку з цим існуюча система регулювання платоспроможності страхових компаній у країнах ЄС, на основі вимог до маржі платоспроможності, була піддана критиці, оскільки вона не відображає ризик катастрофічних збитків, якому піддана страхова компанія, а також не враховує ризик володіння активами.

Згідно з цими обставинами, в якості альтернативних методів оцінки платоспроможності страхових компаній активно обговорювалися методики визначення достатності величини капіталу страхових компаній з урахуванням рівня ризику, притаманного їх діяльності (risk-based capital systems), а також моделі внутрішніх ризиків страхових компаній (internal risk

models), як про те йде мова в тексті Директиви 2009 року [3].

Зрозуміло, що необхідний більш високий рівень гармонізації — в інтересах усіх зацікавлених сторін країн-учасниць європейської спільноти. Це означає поліпшення в одних державах-членах і, можливо, ніяких змін — в інших. Складнощі з'являються, коли необхідно буде вирішувати, чи є деякі вимоги в державах-членах настільки суворими, що можуть створити перешкоди на єдиному ринку; чи є ці вимоги пропорційними і як вони впливають на транс-кордонне надання послуг.

Одна з причин, через яку можливий перегляд існуючих домовленостей, — необхідність узгодження з іншими секторами, а також, зокрема, з ініціативами щодо регулювання пакетними роздрібними інвестиційними продуктами. Хоча до цих пір точно ніхто не дає визначення, що являють собою пакетні роздрібні інвестиційні продукти. Необхідне точне визначення цього продукту, який має відрізняти ці продукти від усіх інших, у тому числі страхових пакетних інвестиційних продуктів.

Ідея в основі своїй полягає в тому, що певні роздрібні інвестиційні продукти страхової справи не повинні більше випадати із зони регулювання роздрібних інвестиційних продуктів. Тобто, коли споживач купує продукт, він повинен мати рівні права на інформацію, прозорість і т.д.

Також необхідно забезпечити режим, який би працював в інтересах споживачів, та наявність належного нагляду над страховими операціями, тому що страхові продукти — складні продукти, вони відрізняються від інвестиційних. Тому до з наслідків фінансової кризи, який грає важливу роль на страховому ринку ЄС, належить захист споживачів.

Європейська Комісія прийшла до розуміння захисту споживача, оскільки, займаючись розширенням транс-кордонної торгівлі на внутрішньому європейському ринку, сформувався усвідомлення, що захист прав споживача сам по собі допоможе зростанню внутрішнього ринку.

У даному контексті важливою є позиція Європейської федерації зі страхування (ЄФС), яка підтримує розширення і зміцнення фінансового контролю ЄС в рамках пруденційного нагляду за страховим ринком. Це — один з основних уроків, що варто винести з кризи. Не менш важливим є забезпечення будь-яких рішень, рекомендацій або заходів, з урахуванням специфіки різних фінансових секторів та забезпечення належного функціонування стра-

хового ринку, а також вклад у фінансову стабільність і економічне зростання [7].

Зокрема, ЄФС підтримує еволюційний підхід до зміцнення наглядової координації та кооперації в ЄС, а тому і розвиток Органу контролю страхування та пенсійного забезпечення в Європі (ЕІОРА). Тим не менш, страховики впевнені, що занадто різке переміщення від однієї крайності (національний нагляд) до іншої (повністю централізована структура нагляду) є не прийнятним для розвитку усього ринку. При цьому ЄФС не підтримує пропозиції, що надають ЕІОРА розширення прав та можливостей контролювати транс-кордонні страхові організації, що можуть становити системний ризик (Центр економічного аналізу, стаття 12) [7].

ВИСНОВКИ

Криза дала можливість зрозуміти, що система контролю за платоспроможністю страховиків та наглядом за страховим ринком в цілому потребує реформування, у зв'язку з чим Жаком де Лароз'єром було підготовлено, а згодом реалізовано концепцію з реформування системи нагляду за страховим ринком ЄС. В світлі фінансової кризи була прийнята Директива Solvency II 2009 року про впровадження нових стандартів, що вносить якісні зміни до вимог діяльності страховиків та підвищує існуючі нормативи, в тому числі в частині мінімальних вимог до капіталу страхових компаній.

Щодо органів страхового нагляду, то варто наголосити, що відповідно до Першої директиви органи страхового нагляду повинні були контролювати рівень платоспроможності страхових компаній, правильність формування страхових резервів та їх розміщення; вже в даний час стало очевидним, що органи страхового нагляду не повинні обмежуватися цими інструментами, їм слід також перевіряти надійність систем управління, ведення бухгалтерського обліку і системи внутрішнього контролю страхових компаній.

У результаті встановлено, якщо страхова компанія не має ефективною системи внутрішнього контролю, вона не зможе швидко адаптуватися до змін у ринковому середовищі. Тому, незважаючи на те, що при проведенні нагляду за страховими компаніями зростає роль моніторингу, пріоритетне значення залишається за перевіркою фінансових показників.

Отже, така практика веде до встановлення більш жорстких правил для діяльності страховиків з метою упередження та

уникнення можливих майбутніх втрат від неплатоспроможності страхової компанії. Вивчений досвід зумовлює необхідність запровадження відповідних заходів у процесі реалізації Україною власної системи упередження виникнення ситуації появи таких страхових компаній, які стали б нездатними відповідати за власними зобов'язаннями.

Література:

1. Досвід країн Європи у фінансуванні галузі охорони здоров'я уроки для України. — Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/14_reviewbook_uk.pdf
2. Сайт Європейського органу з регулювання страхової діяльності та діяльності з недержавного пенсійного забезпечення. — Режим доступу: <https://eiopa.europa.eu/home/index.html>
3. Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховування (Платоспроможність II). Офіційний вісник Європейського Союзу. — Режим доступу: ufu.org.ua/files/zakon/EU/Solvency%20II_ukr.doc
4. Сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/743.html?&0=>
5. Європейські стандарти платоспроможності страхових компаній (Solvency I та Solvency II). Матеріали Світового банку. — Режим доступу: http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/sdu/015.htm
6. Annual Report 2011. EIOPA. — Режим доступу: https://eiopa.europa.eu/publications/annual-reports/index.html?no_cache=1&cid=-5141&did=24135&sechash=899bad76
7. CEA comments on the EU supervisory legislative package. Supervision. — Режим доступу: <http://www.insuranceeurope.eu/uploads/Modules/Publications/eu-supervision.pdf>
8. Ines Holzmüller, 2008. The united states RBC standards, Solvency II, and the Swiss solvency test: a comparative assessment.
9. Cummins J.D., S. Harrington, G. Niehaus. An Economic Overview of Risk-Based Capital Requirements for the Property-Liability Insurance Industry // Journal of Insurance Regulation. — 1994. — № 11(4). — P. 427—447.
10. Doff R. A Critical Analysis of the Solvency II Proposal. — Geneva: Papers on Risk and Insurance: Issues and Practice, 2008. — № 33. — P. 193—206.
11. Sebastian Schluetter, Capital Requirements or Pricing Constraints? An Economic Analysis of Measures for Insurance Regulation // ICIR Working Paper Series. — November 18, 2011. — № 03/11.
12. Global Insurance Market Trends. OECD, November 2011. — Режим доступу: <http://www.oecd.org/redirect/dataoecd/5/46/4910-8065.pdf>
13. Grace M., S. Harrington, R.W. Klein // Risk-Based Capital and Solvency Screening in Property-Liability Insurance, Journal of Risk and Insurance. — 1998. — № 65(2). — P. 213—243.
14. Eling M., I. Holzmüller. An Overview and Comparison of Risk-Based Capital Standards. // Working Paper on Risk Management and Insurance, University of St. Gallen. 2008.
15. Сайт Європейського союзу. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/services/services-dir/background_en.htm#final
16. Сайт Міжнародної асоціації страхового нагляду (IAIS). — Режим доступу: <http://www.iaisweb.org/>

Стаття надійшла до редакції 27.08.2012 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДОНБАС ДЕ-ЮРЕ", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"